

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership Agreement หรือ TPP) เป็นความตกลงการค้าเสรีรอบพหุภาคที่มีมาตรฐานสูง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการบูรณาการทางเศรษฐกิจในด้านการเปิดตลาดการค้าสินค้า บริการ และการลงทุน การสร้างความสอดคล้องในกฎระเบียบทางเศรษฐกิจให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ครอบคลุมหัวข้อการเจรจา 26 เรื่อง ทั้งในด้านการเปิดตลาดการค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน ด้านนโยบายการแข่งขันทางการค้า การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ รวมถึงด้านทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น

ความตกลง TPP มีจุดเริ่มต้นในปีพ.ศ.2541 จากข้อเสนอของสหรัฐอเมริกาที่มีความประสงค์ให้มีการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกในกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation หรือ APEC) ซึ่งมีประเทศที่ร่วมเจรจาเริ่มแรกจำนวน 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ ชิลี และสหรัฐอเมริกา แต่อย่างไรก็ตามการเจรจาประสบปัญหาบางการทำให้มีประเทศที่ประสงค์เจรจาต่อเพียง 2 ประเทศคือประเทศนิวซีแลนด์ และสิงคโปร์ ซึ่งเป็นการเจรจาในระดับทวิภาคีเป็นผลสำเร็จภายใต้ความตกลงว่าด้วยการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้นระหว่างประเทศนิวซีแลนด์และสิงคโปร์ (Agreement on New Zealand-Singapore Closer Economic Partnership หรือ ANZSCEP) ซึ่งมีการลงนามเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2543 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ.2544 ในปัจจุบัน (พ.ศ.2557) ความตกลง TPP มีประเทศสมาชิกที่เข้าร่วมเจรจาจำนวน 12 ประเทศได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น เม็กซิโก ชิลี เปรู มาเลเซีย บรูไน สิงคโปร์ และเวียดนาม ซึ่งเป็นประเทศกลุ่มสมาชิกเอเปคถึง 11 ประเทศยกเว้นประเทศแคนาดา¹ และหากพิจารณาขนาดทางเศรษฐกิจจากประเทศที่ร่วมเจรจาดังกล่าวถือเป็นร้อยละ 40 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศทั้งโลกรวมกัน

¹ เอเปคมีสมาชิกทั้งสิ้น 21 เขตเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ออสเตรเลีย บรูไน แคนาดา ชิลี สาธารณรัฐประชาชนจีน ฮองกง อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี มาเลเซีย เม็กซิโก นิวซีแลนด์ ปาปัวนิวกินี เปรู สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ รัสเซีย สิงคโปร์ จีนไทเป ไทย สหรัฐอเมริกา และเวียดนาม

อย่างที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่าความตกลง TPP ประกอบด้วยหัวข้อเจรจาว่า 26 หัวข้อเจรจาซึ่งหนึ่งในนั้นรวมถึงหัวข้อเจรจาด้านทรัพย์สินทางปัญญาด้วย ทั้งนี้ประเด็นรายละเอียดเกี่ยวกับหัวข้อเจรจาด้านทรัพย์สินทางปัญญามีลักษณะเป็นความลับมิได้มีการเปิดเผยรายละเอียดให้สาธารณชนได้ทราบ แต่อย่างไรก็ตามก็มีการเปิดเผยข้อมูลเอกสารร่างการเจรจาในประเด็นหัวข้อด้านทรัพย์สินทางปัญญาจากทาง Wikileaks ปรากฏในชื่อเอกสารที่มีชื่อว่า “Secret Trans-Pacific Partnership Agreement (TPP) – IP Chapter”² โดยในเอกสารฉบับดังกล่าวกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่มีประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติตาม โดยข้อบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาตามความตกลง TPP นั้นกำหนดไว้ 16 ข้อด้วยกัน แต่ในส่วนเกี่ยวกับมาตรการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้นถูกกำหนดไว้ในข้อที่ 11 ถึงข้อที่ 16 มีเนื้อหาสาระครอบคลุมทั้งกระบวนการและการเยียวยาความเสียหายทางแพ่งและทางฝ่ายบริหาร มาตรการบังคับสิทธิทางอาญา ข้อกำหนดพิเศษเกี่ยวกับมาตรการ ณ จุดผ่านแดน และข้อกำหนดพิเศษเกี่ยวกับการบังคับสิทธิในยุคดิจิทัลสารสนเทศ

โดยสาระสำคัญเกี่ยวกับมาตรการในกระบวนการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาตามความตกลง TPP มีลักษณะเป็นการกำหนดให้ความคุ้มครองที่มีมาตรฐานที่สูงกว่าความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Right หรือ TRIPs)³ อาทิ ในส่วนกระบวนการบังคับสิทธิแพ่งที่กำหนดให้ค่าเสียหายที่แท้จริง การกำหนดให้ประเทศสมาชิกจะต้องกำหนดในกระบวนการบังคับสิทธิทางแพ่งจัดให้มีค่าเสียหายที่กฎหมายกำหนด (Statutory Damages) ในอันที่ผู้ทรงสิทธิสามารถพิจารณาเลือกรับค่าเสียหายที่กฎหมายกำหนดดังกล่าวแทนค่าเสียหายที่แท้จริงและค่าเสียหายของผู้กระทำละเมิด การกำหนดให้ค่าเสียหายในส่วนคดีสิทธิบัตรที่ศาลจะมีคำสั่งให้จำเลยชดเชยแก่โจทก์จะต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่าค่าสิทธิที่สมเหตุสมผลต่อการอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรนั้น การกำหนดให้อำนาจศาลมีอำนาจออกคำสั่งยึดและมีคำสั่งจัดการแก่บรรดาสินค้า วัสดุ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการ

² โปรดดูในภาคผนวก ก. “COVER PAGE TRANS-PACIFIC PARTNERSHIP INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS CHAPTER DRAFT – FEBRUARY 10, 2011”

³ ความตกลง TRIPs เป็นความตกลงที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าที่เป็นการให้ความคุ้มครองขั้นพื้นฐาน (Minimum Standard) ที่ประเทศสมาชิกจะต้องกำหนดกฎหมายภายในให้มีความสอดคล้องกับที่ความตกลง TRIPs กำหนด โดยกำหนดวิธีที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลในการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงการป้องกันและระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น แก่บรรดาประเทศสมาชิกของ WTO จะต้องปฏิบัติตาม

กระทำละเมิดทรัพย์สินทางปัญญานั้นได้ การกำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะออกคำสั่งให้ผู้กระทำละเมิดแจ้งแก่ผู้ทรงสิทธิทราบข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำละเมิดนั้นตั้งแต่การผลิตตลอดจนการกระจายสินค้าหรือบริการผ่านช่องทางต่างๆ รวมไปถึงข้อมูลของบุคคลที่สามซึ่งเป็นบุคคลนอกคดีพิพาทซึ่งได้กระทำละเมิดร่วมกับผู้กระทำละเมิดดังกล่าวด้วย การกำหนดกรอบระยะเวลาที่ศาลจะต้องมีคำสั่งตามคำขอคุ้มครองชั่วคราวซึ่งศาลจะต้องดำเนินการออกคำสั่งภายในกรอบระยะเวลาที่กำหนด เป็นต้น

นอกจากนี้ในส่วนของการบังคับสิทธิทางอาญา ความตกลง TPP ได้กำหนดบทนิยามเพิ่มเติมของคำว่า “การกระทำที่มีปริมาณในเชิงพาณิชย์” (Commercial Scale) ที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการดำเนินคดีอาญาในกรณีของลิขสิทธิ์ซึ่งมิได้ถูกกำหนดไว้ในความตกลง TRIPs การกำหนดความรับผิดทางอาญาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาไม่ว่าจะเป็นความผิดฐานใช้อุปกรณ์ในการลักลอบบันทึกภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ ความผิดฐานจำหน่ายฉลาก เอกสาร หรือบรรจุภัณฑ์ ที่มีลักษณะผิดกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาผ่านมาตรการทางศุลกากรความตกลง TPP ได้กำหนดระยะเวลาการมีผลบังคับใช้ของคำขอขึ้นขอรับความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาผ่านมาตรการศุลกากร การกำหนดกระบวนการจัดการเกี่ยวกับสินค้าละเมิดเครื่องหมายการค้าหรือละเมิดลิขสิทธิ์ที่ถูกกำหนดว่าเป็นสินค้าต้องห้ามโดยเจ้าหน้าที่ศุลกากรจะต้องถูกทำลาย การกำหนดหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ศุลกากรในข้อสนเทศที่เกี่ยวกับสินค้าที่อยู่ภายใต้มาตรการกักสินค้าโดยเจ้าหน้าที่ศุลกากรมีหน้าที่ที่จะต้องแจ้งให้ผู้ทรงสิทธิทราบ การกำหนดให้มีกระบวนการขึ้นขอรับความคุ้มครองในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่นนอกเหนือจากกรณีลิขสิทธิ์และเครื่องหมายการค้าผ่านมาตรการทางศุลกากร และในท้ายที่สุดความตกลง TPP การกำหนดให้มีกระบวนการบังคับสิทธิในกรณีละเมิดลิขสิทธิ์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตผ่านระบบการแจ้งเตือนและปิดกั้น (Notice and Takedown) ของผู้ให้บริการออนไลน์ และกำหนดเงื่อนไขแห่งการที่ผู้ให้บริการออนไลน์จะได้รับข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมายซึ่งได้กระทำบนพื้นที่รับผิดชอบของผู้ให้บริการ เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความตกลง TPP ได้กำหนดการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาผ่านกระบวนการบังคับสิทธิที่มีเนื้อหาเป็นการเพิ่มเติมในสาระสำคัญนอกเหนือจากที่ความตกลง TRIPs ได้กำหนด อีกทั้งลักษณะของความตกลง TPP ได้กำหนดให้ทุกประเทศสมาชิกจะต้องผูกพันในข้อผูกพันอย่างเท่าเทียมกันทุกประเทศไม่ว่าประเทศนั้นจะเป็นประเทศกลุ่มพัฒนาแล้วหรือประเทศในกลุ่มกำลังพัฒนาก็ตาม ทั้งนี้ประเทศที่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมการเจรจาภายหลังจากที่ความตกลง TPP มีการเจรจาเสร็จแล้วนั้นจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความตกลงที่ประเทศสมาชิกเดิมเห็นชอบแล้วได้ ดังนั้นการศึกษาข้อบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาผ่านมาตรการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทาง

ปัญหาตามความตกลง TPP จะทำให้เห็นข้อดีข้อเสียรวมถึงผลกระทบต่อมาตรการกฎหมายของประเทศ ไทยหากต้องเข้าเป็นภาคีสมาชิกในความตกลงดังกล่าว หรือแม้จะมีได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกก็จะสามารถ นำมาตรการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาผ่านกระบวนการบังคับสิทธิที่ความตกลง TPP กำหนดใน ส่วนที่เป็นผลดีมาเป็นแนวทางปรับปรุงกฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การคุ้มครองทรัพย์สิน ทางปัญญาผ่านกระบวนการบังคับสิทธิของประเทศไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถคุ้มครอง เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาได้อย่างเหมาะสมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ และ หลักการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา
2. เพื่อค้นหามาตรการทางกฎหมายในการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของต่างประเทศ และของประเทศไทย ในกรณีลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตร
3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ในกรณีลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตร
4. เพื่อเสนอแนะถึงรูปแบบของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาผ่านทางมาตรการในการบังคับ สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในกรณีลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตรที่เหมาะสมในประเทศไทย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว อาทิ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 พระราชบัญญัติ สิทธิบัตร พ.ศ.2522 เป็นต้นก็ตาม แต่หลังจากที่ประกาศใช้มาเป็นระยะเวลาหนึ่ง พบว่ากฎหมาย ฉบับดังกล่าวเหล่านี้มีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในเรื่องเกี่ยวกับมาตรการในการบังคับสิทธิทั้ง ในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายในการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทาง ปัญญาตามความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐสิงคโปร์ และประเทศญี่ปุ่น โดยศึกษาเฉพาะกรณีลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และ สิทธิบัตรพบว่ามีเนื้อหาสาระของกฎหมาย กระบวนการและกลไกเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครอง ทรัพย์สินทางปัญญาผ่านมาตรการบังคับสิทธิที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การนำมาตรการใน การบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาตามความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้น เอเชีย-แปซิฟิกและของประเทศต่างๆที่กล่าวมานี้มาประยุกต์ใช้กับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

ของประเทศไทยจะเกิดการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงการนำมาตรการในการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาโดยศึกษาเฉพาะกรณีลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตร ตามความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก เพื่อนำมาบังคับใช้ในประเทศไทยและเพื่อให้มีมาตรการบังคับและกลไกที่เหมาะสม แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาให้ความคุ้มครองแก่ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้าแล้วก็ตาม แต่จากระยะเวลาที่ผ่านมาประสบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ เนื่องจากมาตรการในการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญามิได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนบทบัญญัติของกฎหมาย หลักการ ทฤษฎีของกฎหมาย หรือในทางปฏิบัติ จึงได้ทำการศึกษาและเสนอแนะแนวทางในมาตรการในการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้มีวิธีการที่มีมาตรฐานและเป็นธรรม เป็นไปตามหลักการและเหตุผลของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศไทย อนึ่งนอกจากนี้ในเนื้อหาของงานวิจัยจะศึกษาเปรียบเทียบมาตรการในการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐสิงคโปร์ และญี่ปุ่น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสนับสนุนในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยในงานฉบับนี้

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ผู้เขียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากเอกสารทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งที่เป็นหนังสือ บทความ วารสาร หัวข้อข่าว ตำรากฎหมายต่างๆ ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ตั๋วบนุสัญญา ระหว่างประเทศ และกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ รวมถึงข้อมูลทางเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงวิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ และหลักการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา
2. เพื่อทราบถึงมาตรการทางกฎหมายในการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของต่างประเทศ และของไทย ในกรณีลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตร

3. เพื่อทราบถึงผลกระทบ ข้อดีข้อเสีย ของมาตรการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในกรณีลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตร ตามความตกลงระหว่างประเทศ มาตรการกฎหมายของต่างประเทศและของไทย

4. เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาผ่านทางมาตรการในการบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในกรณีลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตรที่เหมาะสมในประเทศไทย